

פרשת ויצא - "בצאתי לקראתך לקראתי מצאתיך"

פרשתנו מספרת על צאתו של יעקב מבאר שבע "ויצא יעקב, מבאר שבע; וילך, חֲרָנָה. (בראשית כח) יעקב הולך לחרן. המילה בה משתמש הפסוק כדי לתאר את מצבו של יעקב היא "ויצא" מבאר שבע ובהמשך ולא וילך בלבד. רש"י במקום שם לב לקושי זה ושואל "לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ולמה הזכיר יציאתו אלא?" עונה רש"י "מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם - פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה..." אבקש מהקוראים לגלות סבלנות וסובלנות לגלוש קימעה יחד איתי למקום אחר ואז שוב לחזור לדברי רש"י מתוך תקווה שנצליח ביחד להבין אספקט נוסף בדבריו.

הוגים פילוסופיים שונים, בבואם להגדיר מה היא זהות הם שאלו את השאלון כדלהלן: מזה להיות 'אני'? האם יש זהות אינדיבידואלית? כאשר אדם אומר 'אני' האם כוונתו לאני האינדיבידואלי או אולי ל 'אני' הקולקטיבי? כאשר אדם אומר 'אני' למה כוונתו? האם כוונתו לומר 'אני' כפי שהגדרתי את עצמי. או לחילופין כוונתו לומר 'אני' כפי שהגדירו אותי אחרים? הוגים רבים מדיסציפלינות שונות נתנו את דעתם בשאלות הללו ובתוכם אף רבנים ואדמו"רים. ההגדרה היפה ביותר היא של עמנואל לוינס. להיות 'אני' פירושו 'הינני'. הקיום שלי בעולם הוא בזכות האחר. אני כאן כי אני למענך. אצל לוינס האתיקה היא אפריורית לכל תודעה ולכל מחשבה בעולם. מהות הקיום הוא הדאגה לזולת, אחרותו גוררת את אחריותי. או לחילופין המחויבות לאחר, להיות "בן-ערובה" שלו; הוא מהות הקיום. אחריות זאת מתבטאת בתשוקה אל האינסוף ואל פני האדם האחר. מילותיו של הזמר עידן יניב יש בהם להסביר את כוונתו של לוינס " ואין לי כלום בלעדיך אני לא מוצא שום סיבה להתאהב במי שבא אחריך אני לא מוצא מנוחה בלעדיך" ההסבר היפה של המהר"ל כדלהלן יש בו להסביר גם כן באופן אמיתי את המוסר הלוינסאני.

"אמר רבי לוי משל לעירוני שהיה נשוי בת מלכים אף על פי שמאכילה כל מעדני מלך אינו יוצא חובתו למה? שהיא בת מלכים. כך כל מה שיפעול האדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובתו. למה? לפי שהיא מלמעלה. עד כאן. וביאור ענין זה כי הנפש הזאת שהיא מלמעלה ועומדת בתחתונים, תמיד היא משתוקקת אל התורה ואל המצוות במה שהיא בתחתונים. ודבר זה לחסרון מדרגה נחשב לה שהיא עצם נפש אלהי מלמעלה עומדת בתחתונים, וכל דבר שהוא חסר משתוקק אל השלמה, והתורה והמצוה הם השלמה אל הנפש ובשביל כך משתוקקת הנפש אל התורה ואל המצוות לצאת אל הפעל ולהיות מושלם... וזה שהוא מדמה אותה אל בת מלך שנשאת לעירוני ועם שהוא נותן לה כל מעדני עולם אינו יוצא ידי חובתו עמה מפני שהיא בת מלך והיא מתחברת אל עירוני הזה, ואם כן תמיד היא חסרה... " (מהר"ל, תפארת ישראל ג). לאמור, בעקבות המהר"ל, נראה להסביר שאותה נשמה היא נשמת האחר שחי בזכותה ומשתוקק אליה תמיד והיא בחינת אין סוף (אלוקים) השתוקקות תמידית אליה. שאלתי את פרופ' שלום רוזנברג מה ההבדל בין המוסר הקנטיאני לבן המוסר היהודי? הוא ענה ש "המוסר היהודי יש בו שלוש קומות. רבי עקיבא הצביע על הקומה הראשונה כשקבע שהכלל הגדול במוסר הוא וְאֵהָבֶתְךָ לְרַעְךָ כְּמוֹךָ. עיקרו של המוסר מצוי ביכולת האדם לצאת ממקומו הסובייקטיבי ולשים עצמו במקומו של האחר". באשר זאת הגדרה של זהות משמעה ביכולת האדם לצאת ממקומו הפרטי ולהיות מסוגל לראות את העולם דרך עינו של הסובייקט.

על אותה שאלה ענה פרופ' אפרים מאיר כך: המוסר היהודי הוא במילה אחת "הינני" אני פה בשבילך. כאשר אדם הופך לאבא טוען מאיר בשם לוינס הוא אינו מעצים את האגו, את שייכותו לילדיו, אלא הוא מעצים את אחריותו לידיו אחריות שאין לה התנשאות. לכן ככל שהאדם מוכן להקדיש את חייו ולהתמסר לאחרים, הקיום שלו מקבל משמעות אתית. כמה יפה להביא כאן דבר ששמעתי, מפי צבי סגל ניצול שואה ואחד המתפללים בקהילתנו 'קדושי ישראל'. צבי אמר שהקב"ה שווה אחד ואני אפס אבל ביחד אנחנו עשר. יתר על כן, אם נוסיף עוד אפס ביחד נהפוך למאה וכך הלאה. אם נחזור עתה לפרשתנו, זאת אולי להערכתך, הכוונה החבויה במילותיו של רש"י בדברי הפתיחה שלו. יעקב הגיע לדרגה אתית במשמעות לווינסאנית. לאמור, יעקב חי למען אחרים, האתיקה של יעקב, החיים למען האחר זה מה שהפך אותו לצדיק. כאשר הוא יוצא מבאר שבע כולם חשים בחסרונו. לחשוב על עצמך פירושו לחשוב על אחרים.

על הפסוק 'ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה' אומר ר' מאיריל מפרימישלך כך: "אדם ניכר לא רק בכוסו, בכיסו ובכעסו, כי אם גם בחלומו. 'ראו מה בן בני לבן חמי', מה בין יהודי לגוי, מה בין יעקב לפרעה. יעקב חולם ופרעה חולם. פרעה חולם על 'שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר'. ויעקב חולם על 'סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה'. ההבדל המהותי ביניהם הוא עצום לא רק בחלומם אלא גם בתגובתם, בהקיצם משנתם. אצל פרעה כתוב 'ויקץ פרעה. וישן ויחלום שנית'. אצל יעקב כתוב "ויקץ יעקב משנתו ויאמר: 'אכן יש ה' במקום הזה". אין עוד מלבדו ואין עוד מלבדי קוצו של יוד עושה את ההבדל הגדול.

"מדוע? יתמה האחד, ויוסיף השני –

משתמשים יהודים כה רבים בשם גרמני.

ואני אשיבם בסיפור שאבי את אזני גילה,

על קיסר חסר כבוד אשר חיפש תהילה"

(מתוך: "מנדלבאום" זה שקדיה בגרמנית http://mandelbaumonline.net/name_h.html).

יש המחפש יהודי ויש המחפש תהילה. כמה יפה לסיים במילותיו של ר' יהודה הלוי 'דרשתי קרבתך בכל ליבי קראתיך ובצאתי לקראתך לקראתי מצאתיך'. יעקב דרש קירבתו של כל אחד והנה בצאתו מבאר שבע לקראתו כולם יוצאים וחשים בחסרונו.

שבת שלום

שרון שלום

רב קהילת קדושי ישראל